EDITORIAL

La Mediterrània: una línia contínua d'interseccions i fissures

Tamirace Fakhoury

Il·lustració de Carole Hénaff

Vint-i-cinc anys després del Procés de Barcelona, s'han complert les promeses de la Unió pel Mediterrani? El consens acadèmic considera que l'intent de la UE de crear una unió d'aquest tipus ha tingut resultats mixtes [1]. En un context de dimensions geopolítiques, històriques i culturals complexes, els estats i les societats mediterrànies han divergit més del que s'han apropat a les normes i polítiques proposades per la UE en àmbits com les transicions democràtiques i la gestió de les migracions [2]. L'intent de la UE de difondre narratives de democràcia i democratització ha estat criticat per impulsar un enfocament "one size fits all", és a dir, una talla per a tothom [3]. Punts d'inflexió com l'11 de setembre del 2001, la Primavera Àrab i el "repte dels refugiats" del 2015 han contribuït a la proliferació de polítiques i aliances que han securititzat les concepcions i els imaginaris de la Mediterrània [4]. Amb l'esclat de la Primavera Àrab, la UE va adoptar, els anys 2011-2012, una retòrica entusiasta inicial donant suport als moviments socials i a favor de generalitzar una governança democràtica com a projecte per a tota la Mediterrània. Tanmateix, això aviat es va difuminar. A mesura que en els diferents països de l'Orient

Mitjà l'aposta per un nou contracte social i un canvi de règim s'anava dissolent, Europa ha retornat cap al seu enfocament tradicional centrat en la seguretat i l'estabilitat.

> La gestió de la immigració ha estat molt polaritzadora a les dues ribes de la Mediterrània. Les zones frontereres securititzades, les tanques, les operacions de rescat marí suspeses i les mesures de control remot han esmicolat la visió mediterrània de les "dues ribes"

En aquest context, la qüestió de la gestió de la immigració ha estat especialment polaritzant a les dues ribes de la Mediterrània. Les zones frontereres securititzades, les tanques, les operacions de rescat marí suspeses i les mesures de control remot han esmicolat la visió mediterrània de les "dues ribes" que autors com Jacques Berque havien imaginat. Els acadèmics han anat utilitzant de manera més freqüent frases com "mantenir el refugi fora de l'abast" [5], "governar la migració a través de la mort" [6] i "braços oberts rere portes tancades i barrades" [7] per descriure les diverses maneres com la mobilitat i els desplaçaments de refugiats s'han regulat en el Mediterrani. És en aquest marc, com escriu Judith Tucker, quan la Mediterrània s'erigeix com un "espai problemàtic (…) –una barrera política, econòmica, cultural i psicològica, un lloc de perill, inhumanitat i mort" [8].

En aquest escenari, acadèmics, polítics i professionals han debatut sobre quins enfocaments de polítiques públiques podrien ser útils per reconfigurar les asimetries de poder existents, "desecurititzar" els acords i aliances sobre la migració i establir consensos sobre la governança i la democràcia [9].

El procés de Barcelona: vint-i-cinc anys després

Un quart de segle després de l'adopció del procés de Barcelona, aquest número especial d'IDEES pren una visió alternativa de la Mediterrània des de les ribes nord i sud com un espai dinàmic en el qual el poder sociopolític, les normes i les fronteres són constantment qüestionats, reconfigurats i readaptats. Aquesta anàlisi intenta contestar les següents preguntes:

- Com pot l'aliança de la Unió per la Mediterrània esdevenir més adequada a la situació i adaptable a les dinàmiques i realitats canviants?
- Les polítiques públiques de regionalització i homogeneïtzació que hi ha hagut fins ara no han aconseguit capturar les temporalitats i especialitats extremadament fluïdes de la Mediterrània. No obstant això, quines aliances podrien configurar aquesta regió com un "espai compartit de connexió i comunitats vinculades de mar i terra" [10] conservant-ne la complexitat?

Per tenir una perspectiva més adequada sobre aquestes qüestions, adoptem tres nivells d'anàlisi: en primer lloc, ens ocupem del conflicte i transicions polítiques i socials; en segon lloc, examinem les concepcions plurals de governança i ciutadania i, en tercer lloc, valorem les polítiques de fronteres, migracions, asil i refugi. Analitzem les interseccions i els punts d'entrellaçament, però també tenim en compte els punts de divergència i les fissures. Alhora, reflexionem sobre les dinàmiques sociopolítiques recents que estan refent la Mediterrània un quart de segle després del Procés de Barcelona.

1. Conflicte i transicions polítiques i socials: en els últims anys, hem vist una disseminació significativa de les "onades de protesta" a ambdues ribes de la Mediterrània. En són exemple la Primavera Àrab, el moviment del 15-M, les protestes de migrants al sud d'Europa i la nova onada de conflictivitat del 2019 al Líbia, Algèria i l'Iraq. Quines formes ha pres la política de l'antagonisme a les dues ribes de la Mediterrània? Com es relacionen les onades més antigues amb les més noves pel que fa a les seves tàctiques i reclamacions? Què diuen sobre la reavaluació de l'aliança de la Unió per la Mediterrània?

2. Concepcions i configuracions de la governança: la promoció de la democràcia ha estat un element clau però controvertit del procés de Barcelona. Durant les últimes dècades, el model regional de la UE de "promoció de la democràcia" ha topat amb moltes crítiques. Acadèmics i professionals han discutit que les concepcions de democràcia difereixen segons l'espai i el context, i que el model estandarditzat de democràcia liberal no ha aconseguit adaptar-se als imaginaris i discursos de la democràcia en els contextos locals. Reaccionant a la Primavera Àrab, que va convertir-se en una sèrie de revoltes turbulentes, la UE va actualitzar la seva Política de Veïnatge el 2015, anunciant que adoptaria una perspectiva més pragmàtica en la promoció de la democràcia, privilegiant l'estabilitat i la resiliència de les persones i les societats [11]. Tot i això, els acadèmics s'han preguntat si aquesta deriva cap a un "realisme amb principis" podria –en comptes d'enfrontar-se a les arrels de la despossessió i la vulnerabilitat– fer més opaca la rendició de comptes. En aquesta part, ens fixem en les formes de governança "bottom-up" (de baix a dalt) a la Mediterrània. Analitzem com la política quotidiana, així com les polítiques de gènere i joventut han reconceptualitzat la governança i el govern. Els autors despleguen diverses qüestions: com interactuen aquestes concepcions alternatives de la política i la governança amb els aparells estatals i els llegats polítics acumulats? Com pot un enfocament regional de polítiques mediterrànies donar resposta a modes de governança variants, en evolució i localitzats que desafiïn les categories de democràcia contra l'autoritarisme?

3. Les polítiques de fronteres, migracions, asil i refugi: les concepcions hegemòniques de seguretat nacional, regulació de fronteres i control remot han caracteritzat les respostes mediterrànies a la mobilitat i al desplaçament de refugiats. Aquí fem una mirada a les aliances sobre la mobilitat basades en la seguretat. També mostrem com aquestes aliances han fet més opaques les perspectives i històries dels refugiats i les societats d'acollida a les dues ribes de la Mediterrània. A més a més, oferim una visió de les polítiques de les narratives migrants i l'agència personal d'aquests.

Tots els articles adopten una perspectiva múltiple que combina la teoria, l'estudi temàtic i l'estudi de casos. Mentre que subratllen la pluralitat de les trajectòries i adverteixen contra una perspectiva que obvii les complexitats espacials, geopolítiques i temporals, tots els articles integren punts de vista claus per respondre si és possible una nova aliança per la Mediterrània i, en el cas que ho sigui, com s'hauria de concretar.

REFERÈNCIES

1 — Luiza, Bialasiewicz, Paolo Giaccaria, Alun Jones, Claudio Minca (2013). "Re-Scaling 'EU' Rope: EU Macro-Regional Fantasies in the Mediterranean." European Urban and Regional Studies 20 (1): 59–76.

2 — • Michael Collyer (2016). "Geopolitics as a Migration Governance Strategy: European Union Bilateral Relations with Southern Mediterranean Countries." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42 (4): 606–624.
• Dimitris Bouris & Dimitris Papadimitriou (2020) The EU and Contested Statehood in its Near Abroad: Europeanisation, Actorness and State-building, Geopolitics, 25:2, 273-293, DOI: 10.1080/14650045.2019.1643162
• Christina Boswell (2003). The external dimension of EU immigration and asylum policy. International Affairs, 79 (3), 619–638
• Larbi Sadiki (2004). The search for Arab democracy. Discourses and Counter-Discourses. New York: Columbia University Press.

3 — • Federica Bicchi, (2006). "Our Size Fits All': Normative Power Europe and the Mediterranean". *Journal of European Public Policy* 13 (2): 286–303.
• Andrea Teti (2012), "The EU's First Response to the 'Arab Spring': A Critical Discourse Analysis of the Partnership for Democracy and Shared Prosperity", *Mediterranean Politics* 17/3.

4 — • Bialasiewicz et al. (2013). "Re-Scaling 'EU' Rope: EU Macro Regional Fantasies in the Mediterranean." *European Urban and Regional Studies* 20 (1): 59–76.
• Tamirace Fakhoury, (2016). "Securitising Migration: The European Union in the Context of the Post-2011 Arab Upheavals". *The International Spectator* 51 (4): 67–79.

5 — David Scott Fitgerald (2019). *Refugee Beyond Reach: How Rich Democracies Repel Asylum Seekers*, Oxford University Press.

6 — Vicky Squire (2017) "Governing migration through death in Europe and the US: Identification, burial, and the crisis of modern humanism", *European Journal of International Relations*, publicat en format digital. Setembre de 2016. Disponible en línia.

7 — Kelly M Greenhill. (2016). "Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis." European Law Journal 22 (3): 317–332.

8 — Entrevista a Judith Tucker, Al Jadiliyya. Disponible en línia.

9 — • Daniela Huber and Maria Cristina Paciello (2020). “Contesting ‘EU as Empire’ from Within? Analyzing European Perceptions on EU Presence and Practices in the Mediterranean,” European Foreign Affairs Review 25:109-130.
• Judith E. Tucker (ed.) (2019). The Making of the Modern Mediterranean: Views from the South (University of California Press, 2019). Disponible en línia.

10 — Entrevista a Judith Tucker, Al Jadiliyya. Disponible en línia.

11 — Ana E. Juncos (2017). “Resilience as the New EU Foreign Policy Paradigm: A Pragmatist Turn?” *European Security* 26(1): 1-18.

Tamirace Fakhoury

Tamirace Fakhoury és professora associada de Ciències Polítiques i Afers Internacionals a la Universitat Americana Libanesa (LAU). Dirigeix l'Institut de Justícia Social i Resolució de Conflictes i és integrant de la xarxa d'investigadors EuMedMi i de la Global Migration Policy Associates de Ginebra. Ha rebut diverses beques de recerca, entre les quals destaca l'Alexander von Humboldt de l'Institut Alemany d'Estudis Internacionals. Actualment és la investigadora principal del projecte Carnegie "Resiliència i governança inclusiva en el paisatge àrab post-2011", que desenvolupa a la Universitat Americana Libanesa, on també forma part de l’equip de lideratge de la xarxa Rights for Time. Entre els anys 2012 i 2016, va ser professora visitant a la Unviersitat de California a Berkeley. Fakhoury té una àmplia carrera acadèmica relacionada amb qüestions de migracions euromediterrànies, polítiques migratòries i el rol de les comunitats d'immigrants. Les seves àrees principals de recerca són els conflictes etno-sectaris, la migració i governança de refugiats en zones de conflicte, les respostes internacionals a la migració forçada i la política exterior de la Unió Europea.